

Hezkuntza eta Hizkuntza: osotasun baten bila

Xan Aire

Seaskako Hizkuntza Proiektuaren koordinatzailea

Argitxu Nobliaren elkarrizketaren ondotik, Seaskaren gaurko eta biharko desafioak aipatzea galdegina izan zait. Artikulu honetan murgildu aitzin, irakurleari nahi dizkiot bizpahiru abisu eman. Lehena da ez ditudala Seaskaren atal guziak biluztuko hemen, ene ofizioa baita bere Hizkuntza Proiektua koordinatzea: euskaratik dut gehienbat jardun, horretan eskaini baitezaket, ustez, zerbait fidagarri. Hala ere, hemen idatziarekin ez dira denak ados izanen, ez eta Seaskaren baitan, eta beharrik: ene iritzi eta hausnarketa pertsonalak ere badira lerro hauek, gogoeta kolektiboa elikatzeko xedez. Ez dut denborarik eta baliabide pertsonalik aurkitu artikulu egituratu bat konposatzeko: apunteak dira hemen etzanak, gaika multzokaturik, gaiek elkarren artean oihartzun egiten dutela, osotasun baten bila.

Salbaziotik Biziberritzera

Interesgarria zait zabaletik hastea: paradigmatik. Anitzetan, gaurko gizarteak diskurtsoa eman ohi du aitzinean, baina aberasgarriagoa zait paradigma aztertzea: diskurtsoak zein giro eta arrazoinamendutan sortu diren, zein etika eta

filosofian, zein sentimendu eta intuiziotan. Gure arduetan ere baita marketin hutsaren tranpan ez erortzea.

Seaskak ez du euskara salbatuko. Ez berak bakarrik. Badi-rudi ikastoletako jendeak, irakaslegoak lehenik, paradigma aldaketa bat bereganatu duela; edo, bederen, horretarako bidean dabilela: euskara salbatzeak ez ditu, dagoeneko eta oro har, asmoak asetzen, ez eta gogoak pizten. Hortik jalgitzen zitzaigun diskurtsoak bazuen halako tendentzia negartia, biktimista izateraino batzuetan. Eta dudan eman dugu gatzetxoan aitzinean azaltzeko modurik onena ote zen. Ikasle arduratsuak nahi, baina erronka kulpabilizatzaileak aurkezten. Mintza zaitezte euskaraz, edo gure hizkuntza hilen da.

Ez dut gorde nahi datu soziolinguistikoak dramatikoak direla, ez eta datu horien zergati politikoak. Baina ez dut gorde nahi ere datu horiek iraultzeko partekatzen ditugun dinamikak biziki ederrak direla. Badutela abentura humano berezitik, ez direla egunero errazak, baina bidean pausatu ditugula etxea, libertimenduak eta maskaradak, euskalkiak eta batua, ikastolak, gau eskolak, hedabideak, euskara elkar-teak, instituzioak, Xalbador eta Maialen, Atxaga eta Itxaro, Txepetx eta Kike, Ez Dok Amairu eta Berri Txarrak, EHZ eta piratak, Ahobizi eta Belarriprestak. Badute salbaziotik, baina badute bereziki bizinahi eta biziberrizetik.

Xamar asaldatu baitzen, asea zela euskarari egin auto-tratamenduaz: salbatu behar dugun piztia arraro hartaz. Euskara hainbertze pertsonifikatuz eta zamatzuz geroz, azkenean gure baitan dagoen hori bizkar gainetik kenduko genuela. Hots, euskara pertsonifikatuz, pertsonak berak ditugula ahanzten: hiztunok, euskaldunok, gure pertzepzioak eta usteak, gure hautuak eta politikak, gure mugak eta paradoxak, gure baitako nahiak, konplexuak, perpausak eta trinkoak. Seaskaren muinarekin bat egiten du horrek: haurra erdigunean ematea.

Eta hortxe zitzaigun Sarasua agertu, erranez euskararen mundua eraikuntzan den mundua dela. Kontua ez dela biktima, pertsekutatzaile edo heroi izatea, baina jakin izan dugula,

mundu hori eraikitzeko, abaila sortzaile kolektiboa iraunarazten, prekarioa bezain erreferentea, eta erronka propio berrien aitzinean dagoena. Begiratu haurrari: begiratu eraikuntzan den mundu horri, begiratu haurrak, altxatzeko, inguruan beharrezkoa duen abaila kolektiboari.

Euskal kultura euskaraz egiten dena dela bota zigun Agirrek, bagara nor erran aitzin. Euskaraz garela mundu, munduko eta mundutar. Hots, ikastolako haurrak euskararen xalbadorrak izatera bultzatu aitzin, beharbada hobe genukeela jakitea nor diren eta nor garen, zer bizi duten (dugun) euskaraz eta zer ez, baita zergatik. Errudunik bilatu gabe, baizik eta aterabide indibidual zein kolektiboak asmatuz, berreskuratuz, ezagutuz eta inportatuz. Gure pentsamendua sortzen jarraikiz, iturri zaharretik eta ur berritik edanez. Uste baino gehiago garelakoan, kopuruz eta fundamentuz.

Uste dut euskaltzaleok bagenuela harrotasun horren beharra: partikulazki une batez ekintzaldia baretu, eta gogoetatik jalgi harrotasun sano horren beharra, hatsa luzatzeko. Uste dut harrotasun horren beharra ere badela ikastolan ikasle, irakasle, hezitzaile eta buraso izateko; Seaskan langile izateko. Ez sartzeko irizpide gisa, baizik eta norabidean kolektiboki irauteko.

Uste dut salbazioak iradokitzen duela ibilbide lineala, frontala eta maldan gorakoa. Uste dut biziberritzeak agertarazten dizkigula zikloak eta zirkuluak: gure buruari presio gutiago eman, baina elkarre-

kin komunikatu, pentsatu eta eraikitzeko plazak errazago ikusi. Ardurak bana ditzagun. Ikuspegi politikoa atxik dezagun. Elkarri so, baina kontziente plazan gaudela. Dantza berriz has dadin, berezi, borobil eta zabal. Are gehiago XXI. mende globalizatu eta deserrotu honetan.

Ikastolako haurrak euskararen xalbadorrak izatera bultzatu aitzin, beharbada hobe genuke jakitea nor diren eta nor garen, zer bizi duten (dugun) euskaraz eta zer ez, baita zergatik

Kooperazioa

Seaskaren xede pragmatiko nagusia, azken urteotan toki gehien hartu duen hautua, garapena izan da. Ikastola gehiagoren zabaltzea, ikasle kopuruen emendatzea. Publiko erdaldunagoa euskarazko murgiltzera erakartzea. Falloux lege monumentalara desafiatzea. Frantziako Hezkunde Nazionalarekin gero eta irakasle-postu gehiago negoziatzea, Frantzia bera bere eskola estatalaren orekarekin jolasean dabilenean. Badu epikotik. Badu militantziaren legamiatik.

Burasoen federatzaile nagusia bilakatu da ikastolaren mar-txa ona bermatzea. Gaurko egunean ere, burasoen gehiengo nagusiak ikastolaren besta batzordean dihardu, autofinantzia-zioak kezkatu, eta esku-kolpe bat zintzoki eman, taloak errez zein baso berriak betez, herriko plazan zein Senpereko lakuan. Federazioak babesten duen oinarria da. Oinarri kulturala, konkretua, egingarria, buraso euskaldun ala erdaldun izan. Oinarri ekonomikoa, Macronen gobernuak enplegu lagunduak suntsitu dituen une gaitzean.

Besta girotik ere dira ikastolak normalizatu Ipar Euskal Herriko panoraman. Baxoan lortu emaitza onek ere eman dute ikastolak gizarteratzeko pasaportea. Hala ere, ororen gainetik, eguneroko lanak erakutsi du, hamarkadetako izerdia izanik ere, manifaz eta autoritate-kolpe danbaka izanik ere, euskarazko eskola burujabe zerbait posible zela.

Paradoxalki, garen hori deplauki azaltzea zaila suertatzen da oraindik ere, 2018an. Ate-irekitzeetan, buraso berri potentzialei ikastola zer den esplikatzea ez da ariketa arrunta. Ez da beti egiten tripa-zolan korapilorik izan gabe. Batez ere euskararen hautua partekatzea, justifikazioetan belaunikatu gabe. Ikastolak normalizatu dira, baina euskara ez osoki.

Ezagutu da bolada bat, ez hain aspaldikoa, non ikastolaren hautuaren aldeko argudio nagusia elebitasun goiztiarraren onuretan zentratu den. Burumuineko Broca eremuak marrazten ziren liburuxketan, batzuetan osoki frantsesez zirenak, euskararena abordatzeko. Testuinguru hori ez dut barnetik

bizi izan, eta hain segur ere buraso berri erdaldunak arku horren azpitik pasaraztea beharrezkoa zen ikastolan sarrarazteko, ber mementoan baxoan %100 lorpena afixatzen zelarik.

Nik hurbilagoetik ezagutu dut paradigma horretan batere gustura ez zebilen jendea: bere burua justifikatze hori ez zitzaion sano. Broca istorioekin, epe luzean, ez zen euskara aitzinean ematen, baizik eta elebitasuna. Eta horrek talka egiten zuen murgiltze-ereduarekin. Irakasleak, burasoak... galtzen ziren diskurtsoetan, emaile edo hartzaile gisa, eta puntaren puntan, koadroa ez zen gehiago nehoentzat argi: non gaude, nor gara? Zergatik haurrek euskaraz egin behar dute kanpoko garaian ere? Zergatik haurraren irakurgai nagusiak euskaraz dira? Zergatik eskatzen didazue, niri, buraso erdalduna izan-ki, ikastolara heltzean «egun on» euskaraz erratea?

Garapenak ekarri ditu barne-egoera eta galdera berriak. Eta garapen hori jasangarria izateko, behar izan dira oinarriak berriz kokatu, ahalduntze kolektibo bat egin. Seaskatik baino haratago ere horretan gaudela erran nezake. Baina jada, ama ikastolako (Haur Hezkuntzako) irakasle batzuek argi dute: ikastolaren koadroa argiki pausatuz da buraso berriekin konfiantzazko harremana lotzen hastapenetik. Buraso erdaldunekin, hobe bilkura bat frantsesez antolatzea ikasturte hastapenean, guzia eta garena zintzoki azaltzeko, elebitasun kontuetan lokaztu gabe. Justifikazioetan erori gabe, baina burasoen motibazioak eta pertzepzioak ezagutuz, baita horien galderi eta kezkei erantzunez.

Ez, zure haurrak ez du soilik euskara ikasiko: ikastolan, euskaraz du ikasiko, eksklusiboki 7/8 urteak arte, eta, hortik haratago ere, euskara bizi-hizkuntza dugu hemen. Bai, zuk ere ikastolara heltzean ahal bezainbat egin beharko duzu euskaraz, hemen euskarazko oxigeno burbuila eraikia baitugu, eta, gure testuinguruan, hauskorra izan daitekeelako: zuk euskaraz agurtuz eta ahal dela jarraituz, gure lan profesionala errespetatuko duzu, baina batez ere haurrari erakutsiko diozu ikastolaren hautuarekiko zure kohesioa, zure koherentzia. Eta «egun on» euskaraz erranez, haurrari erreperio

bat emanen diozu: bai, maitea, hemen euskaraz egitea duzu. Irekidura bat ere seinalatzen diozu, ikastolan ikasia erakusten ahal dizulako etxeko intimitatean, eta harro izanen delako zuri zerbait ekartzeaz. Gainera, transmisioa eta afektibitatea lotzen dituzu: etxea ikastolaren luzapen afektiboa bilakara-ziz, etxean ere euskararen presentzia ahal bezala bermatuz, haurraren motibazioan eragiten duzu, erdalduna izanik ere.

Eta zuri, euskalduna zaren burasoa, galdegiten dizugu beti euskaraz egitea zure haurrarekin: bai, etxeko euskara duzu; ados, ez zara alfabetatua, baina euskaraz eginez duzu lagundu- duko hitzun oso izaten, euskalkia eta batua elkarren osagarri direlako. Eta zure bikotekidea erdalduna izanik ere, garrantzitsua izanen da euskarazko uneak atxikitzea haurrarekin. Baina hori, zuen artean antolatuz duzue finkatuko: ez da guri erratea, ikastolatik, nola egin behar duzuen. Bakarrik erran nahi dizuegu haurraren sozializazioan, loratze soziolinguistikoa barne, baitezpadako zedarriak zaretela.

Pertinenteagoa zait pausatzea ea ikastolako haurrek eus- kara erabiliko duten ala ez, elebidun izanen ote diren baino. Horrekiko koadroa argi, bakoitzaren eremuak eta betebeharrak argi, osagarri: kooperazioaren paradigmatik eman digu

Seaskan beharbada
gehien markatu nauen
ideia bi errailena izan
da: bazela pedagogia
alde batetik, eta euskara
bertzaldetik. Ez da
gurutzatze kontzienterik
egin pedagogia
horren eta euskararen
biziberritzearen artean

zintzoki autoritate egiteko pa- rada. Arduratsu izanez, jendea deskulpabilizarazi, eta ikasto- laren hautuaren jabe egin. Jo- ne Miren Hernandez eta Paula Kasaresen lanek anitz lagundu digute horretan. Noski, ez da gero beti baliabiderik, erreali- taterik lan hori nahi genukeen bezain egoki irauarazteko eta zabaltzeko: ikastoletako Eus- karaz Bizi buraso taldeen la- na ez da egunero erraza sos- tengu hori osoki bermatzeko. Baina jendea ahal bezala ari

den puntutik, hain egoera soziolinguistiko prekarioan, gaitz erdi. Euskararen basoa, eskutik eskura, erdi beterik, eta zolako zuloa hatzez tapatuz aldizka.

Hezkuntza eta Hizkuntza

Ez dakit, puntu honetan bereziki, ene burua argi adieraziko dudanez. Anitzetan, Seaskan berean, jendeak ez nauelako ulertzen gai honekiko azalpenetan menturatzen naizenean. Ez baitakit begi bistakoa kontatzen dudana, ala ezinezkoa den gauza baten amesten ari naizen ote. Hezkuntza eta Hizkuntzarena kontatuko dut sumatzen dudana bezala, bere muga guzietan, baitakit denek ez dutela berdin bizitzen ikastoletan.

Seaska sortu zelarik, ikastola bi ardatzetan eraikitzea erabaki zen: Euskara eta euskal kultura alde batetik, eta Hezkuntza berria bertzaldetik. Horiek izan ziren trena eramane zuten bi errailak. 1960ko hamarkadako hats libertario bete-betean zeuden orduan, Parisko 68ko Maiatzaren oldarrean bereziki, eta hezkuntza tradizionaletik askatu nahi zen: Freinetek izan zuen eragin handiena ikastolako pedagogian. Metodo aktiboa eta eraginkorra: haurrak ez pasibo, beren aurkikuntzei eta sorkuntzei esker, jakintzaz jabetzen. Metodo orokorra: instrukzio eta irakaskuntzak bilduak gai hautatu baten inguruan. Metodo naturala: haurraren bilakaera segi, eta bere motibazio zein interesa kontuan hartua.

Horrelako pedagogiak baldintzatzen du irakaslearen rola, haurrari ekartzen zaion behakoa, haurraren hautu eta ardurak, talde-lana, kooperazioaren garrantzia... Haurraren nortasuna indartu, bere sozializazioa bultzatu, bere autonomia bilatu.

Salbu iruditzen zaidala ez dela gurutzatze kontzienterik egin pedagogia horren eta euskararen biziberritzearen artean. Seaskan sartu naizenean, beharbada gehien markatu nauen ideia lehen azpimarraturiko bi errailena izan da: bazela pedagogia alde batetik, eta euskara bertzaldetik. Baina, anitzetan, euskara heldu zen trenaren puntan bezala: batez ere euskararen erabilpenarena zama gehigarri baten gisa bizi zitekeen

ikastoletan. Ez dakit zeri lotua den zehazki. 1994tik aitzina, eskola estatutua ofizialki lorturik, Frantziako Hezkunde Nazionaleko programak zorrotzago segitu behar zirelako? Ez delako aurreikusi familia erdaldunen haurrek ez zutela beren baitatik euskara erabiliko? Ikastolen Elkarteko Euskaraz Bizi programak ez duelako jakin kontuan hartzen Ipar Euskal Herriko baliabide urriak eta ñabardura kulturalak?

Alta, XXI. mendeko ikastolak euskararen egoera minorizatu kontuan hartu beharko du. Eta ez dut uste kondena edo patu gisa bizi behar denik hori: hizkuntza minorizatuak hezkuntza proiektua baldintzatzen du. Ezin da eskola klasikoa izan hizkuntza minorizatuan jardunez, nahi duzun ikastetxe normalizatu eta garatu izanik ere. Batez ere hiztun oso eta erosoak gizarteratzea helburu duzularik. Seaskari doakio esplizitatzea pedagogia eta hizkuntzaren arteko lotura zuzen hori, barne-komunikazio eta formakuntzatik hasiz.

Ondorioz, pausa dezakegun galderarik pertinente eta urgenteena hauxe izan daiteke: zer pedagogia behar dugu praktikatu, inportatu edo sortu, haurrak hizkuntza minorizatuan lora daitezen? Galderak eskola interesgarriaren mentura iradokitzen du. Bada gonbidapen kolektiboa izpiritu kritikorako, balio erantsirako, proiektu inklusiborako. Auzia ez da soilik euskararen ezaugarri linguistiko eta kulturalak kontuan hartzea: egoera minorizatuak egin dezake lotura pedagogia berezi batekin. Elkartasunak, kooperazioak eta talde-lanak ardazturik, baita haur arduratsu eta autonomoek, bidean motibazioa eta gozamina aiantzi gabe. Ez da pedagogia alde batetik eta euskara bertzaldetik: hezkuntzak eta hizkuntzak elkar baldintzatzen dute. Nahiz eta arlo bakoitzak lan espezifikoa galdegin, biak zirikordatzea ezinbertzekoa zait. Errail distiratsu pareo bano, zubi-soka prekarioa delako gurea. Prekarioa, baina elkarlanean josia.

Euskararen erabilpena, herri proiektua izan ezik, bada gizarte proiektu politikoa. Ezin daiteke gauzatu sare sozialak desberdin konektatuz. Kontua ez da ere itsutuki alternatiboa izatea, baizik eta galdetzea alternatiboak zer ekar diezaiokeen gure

hizkuntza minorizatuari eta bere erabilpenari. Tradiziotik zer atxikitzen dugun, eta zer botatzen. Biziberritzean gaude hor, bete-betea. Gure auzia ez da bakarrik zer gizarte nahi dugun, baizik eta gure hiztun minorizatu egoerari aurre egiteko ere zer tresna, giro eta antolaketa behar dugun. Zer ikastola, zer balio, zer gizarte. Berriz ere, zirkulu eta ekosistema istorio.

Galdera pertinente eta urgenteetan gaudeno, Pierre Rabhi agroekologistak galdera bikoitzez inarrosi zuen Mendebaldeko mundu hau: zer planeta utziko diegu gure haurrei? Zer haur utziko dizkiogu gure planetari? Pausa dezagun galdera bera euskaldun eta euskaltzale gisa: zer hizkuntza/kultura utziko diegu gure haurrei? Zer haur utziko dizkiogu gure hizkuntza/kulturari?

Pausa dezakegun galderarik pertinente eta urgenteena hauxe izan daiteke: zer pedagogia behar dugu praktikatu, inportatu edo sortu, haurrak hizkuntza minorizatuan lora daitezen?

Ahokotasuna

Ama ikastolako irakasleek bota dute: gaur egungo ikasleen familia-tipologia soziolinguistiko nagusiarekin, euskarazko murgiltzea ez da berez bermatua ikastolan. Errealitate hori kontuan harturik, estrategia eta metodo bereziak garatu dituzte, haurrak ikasgelan euskaraz engantxa daitezen, motibaziotik eta kooperaziotik.

Lehen fase deseroso batetik iraganik, hainbat irakaslek enpatia soziolinguistikoa garatu dute haur erdaldunekiko. Zentzu horretan, Arantza Zugazagastiren formazio saioak funtsezkoak izan dira: Artigal metodoan oinarrituz, irakasleak jarri ditu nederlanderazko ipuina antzezten. Nederlanderan murgildurik. Ordura arte, urrunetik ere dastatu ez zuten hizkuntza batean. Konturatzeko gure ikasle erdaldunek zer bizi duten euskaraz murgiltzean. Lehen fase deseroso

batetik iraganik, hizkuntza deskubritzeko eta bereganatzeko gozamena dute. Ipuinaren eta bere dramatizazioaren ondotik, hiztegiarekin jolastea, istorioa bertze lagunei kontatzea, baita burasoei kontatzea jalgitzen ahal direlako. Ulermena topatuz bidean. Baita motibazioa. Ikuspegi estrukturala ikuspegi komunikatiboan txertatuz, eta hori bideratuz. Eta bai: euskara bigarren hizkuntza duten haurrei linguistikoki ere eskutik estu heldu behar zaie.

Baina jakin ere eskua laxatzen. Poliki-poliki, haurrak bere ardurak har ditzan hitzun gisa ere bai. Azken urteotan, ikas-toletako kulturen sartzan ari da adin-nahasketaren praktika: prozedura horrek, haurren ohiko sare sozialak moldatuz, elkarbizitza aberasten du, komunikazioa bideratzen, baita hizkuntzaren ahozko erabilpena areagotzen. Ez da nolanihiko adin nahasketa planteatzen: ikasle zaharrenak ttipienek zurkaitz. Erreferente iraunkor eta eskuragarri. Ttipienek euskaraz bizitzea handitzearekin lot dezaten. Ttipienei gogoia emanez, handiak izanen direlarik, beren aldiaren erreferente izateko. Handitzea, gozamen kontziente hori.

Gero eta ikastola gehiago dira delako adin-nahasketak ohidura bilakatzen, Haur Hezkuntzako ikasgeletatik hasiz. Koadroa biziki argia baldin bada, haurren ardura biziki argia eta egingarria baldin bada, Artigal edo Urtxintxa metodoari konbinatuz, baita bertze tresna batzuk txertatuz, mirari soziolinguistikokoak ikus daitezke ikastola barnean. Hala ikusi dut Uztaritzen: haurrak nagusiki familia erdaldunetakoak izanik ere, euskaraz natural-natural ari ikastolan, irakasleak etengabe horien atzetik ibili gabe.

Hala ere, motz eta oker nintzateke erranez ahozkotasuna haurren arteko kalaka dela. Lilian Hirigoienek, Kanboko ikastolako irakasle ohiak, hauxe bota du formakuntza saio batean: ahozkotasuna haurrari hitza ematea da. Esplizitatzen du hezkuntza eta hizkuntzaren arteko lotura. Kasu eginez, gainera, gure zibilizazioan idatziak hartu duen tokiari. Ez da kasualitatea, adinean joan ahala, haurrak gero eta gehiago idatzian jartzen baditugu. Hala eskatua zaigu sozialki.

Idatziari debalde harrika ari izan gabe, ikastolen erronka izanen da ahozkotasanari toki bat egitea. Toki kontziente eta duina: ahozkoari prestigioa ematea, ama ikastolatik baxoraino, gizartean girotuz bezala. Adinen araberako ahal eta progresioa markatuz, tresna egoki eta irekiekin; lizeo eta kolegioetan, irakasgaien arteko proiektuak eginez, baita irakasgaien artean ahozkotasanaren egutegi bat kontzertatuz. Bertze galdera da ahozkotasuna ebaluatu beharko denez. Hala bada, gogoetatu nola. Baina urgentea da ahozkotasanaren arloan lan espezifiko zein jarraikia eramatea, ikastola eta euskarazko murgiltze-eredua ez daitezen mito bilaka, hor ere, gizarateak duen pisuagatik.

Erran nezake ahozkotasanarena zibilizazio hautu baten gisa ere presentatzen ari zaigula, ate joka. Hiri handietan, gaur jada, pizza bat mana dezakezu smartphonea ferekatuz. Bihar, drone batek dizu pizza leihora ekarriko. Etikoki baizik ez bada ere, garrantzitsua izanen da bertsotan eta antzerkian segi dezagun, gure gazteak plaza horiei konektatuz. Tokian tokiko euskalkiaren ezkaratza ahantzi gabe.

Baina bada gehiago. Hizkuntzaren kalitatearen kezka ere agertzen ari da ikastoletan. Uste dut kezka hori hizkuntza nagusietan ere jalgia dela. Baina hizkuntzaren pragmatizatze eta pobretze arazo hori fatala izan daiteke komunitate linguistiko minorizatuontzat. Ahozkotasuna lantzeak ekar dezake aterabidea, edo bederen zirkulu interesgarria erabilpena eta dentsitatea lotuz, hizkuntza ez dadin kamuts gerta gure belaunaldi berrien mihi eta pertzepzioetan. Jakinez, gainera, hizkuntza erabakigarria dela norberaren pentsamenduaren eta nortasunaren egituraketarako. Horren beharra izanen dugu kolektiboki berezi bizirauteko, minorizazio egoerari aurre egiteko eta ideia/kultura aniztasuna bermatzeko mundu honetan.

Baxoa Euskarazetik, Euskal Baxora

Euskal Herri osoan ezagunak dira Baxoa Euskarazeko kamisetak berdeak. Etxepare lizeoko ikasleek gaitzeko kanpainak eramane dituzte, eta azken aitzinamenduen oinarrian izan

dira. Beren kabuz Akitaniako errektoreari igorri gutun batek harrotu zituen bazterrak, instituzioetako baita Seaskako arduradunak mugiaraziz: bakoitzak bere lan-zatia eraman ondoan, irakasgai bat gehiago espermentatu ahal izan da euskaraz, geroztik, batxilergoko azterketa ofizialean.

Alegia deus ez, Baxoa Euskarazek hainbat gauza islatzen du. Alde batetik, belaunaldi berriek ere beren militantzia sorta dakartela; aitzinekoetan bezala, belaunaldi osoa ez, horren zati bat dela errazago inplikatzeko eta kontzientziatzen bo-

rroketan. Bertzalde, kilikatzen du normalizazioaren gai delikatu... Baxoa osoki euskaraz pasatzea lorpen handia balitz ere, gure ezagupen eta ofizialtasun bat balitz ere, batxilergo horrek ez dakar gaur egungo gazte euskaldunari egokien eta funtsezko zaion curriculum. Euskara beraren balorizaziotik hasiz: Etxeparek ikasleak C1 pasatzeko presta, eta baxoan B1/B2 maila pasa... Baina bada eskas gehiago: jakintzaz jabe-

Euskal Baxoa litzateke
Hezkuntza-Proiektu
eta Hizkuntza-Proiektu
baten uztarketa.
Baina, oroz gainera,
Euskal Baxoa izanen da
elkarlanean gogoetatu,
finkatu eta hobetuko
dugun hura

tzeaz gain, ikaslea bere gaitasun eta jarreretik ere aitzinaraziko duen curriculum.

Duela hiru urte, Etxepare lizeoko klaustroak eskatu zuelarik bere Hizkuntza Proiektua biziberritzeko gogoeta, prozesuan zehar Euskal Baxoaren ideia atera zuen, amets gisa, Ihintza Ostolaza irakasleak. Euskara irakaslea izanik ere, bere irakasgaitik haratago ikusi zuen euskararen lanketa sakonagoa ikastetxean. Hezkuntza-komunitate osoan, molde partekatuan: hizkuntzaren ezaugarri linguistikoak, kulturalak, baita minorizazio egoera, denen esku eta kooperazioan.

Horrek suposatzen du gehiago azpimarratzea, curriculumean zizelkatzeraino baina ikasgelatik haratago joanez, gaur egun doi bat ferekatzen den hori: ahozkotasanari prestigioa

eman, euskal identitatea irakasgai desberdinetan zeharkarazi, irakasgaien arteko gurutzatze gehiago, adinen arteko nahasketeta eta zurkaizgo gehiago, soziolinguistikaren irakaskuntza, hizkuntza eta populu minorizatuen ezagutza, ikasleen ahal-duntze eta boteretzea...

Bada ere hobeki finkatzea irteeren funtzio eta helburuak, kanpoko erreferentziazko pertsonen etortzea: hobeki finkatu denboran, baita adinaren arabera.

Bada ere galdezketatzea filosofiaren tokia: ea Terminalean (batxilergoaren azken urtean) soilik kokatu behar den orain arte bezala, jakinez Lehen Mailako (Lehen Hezkuntzako) ikastola batzuetan ikasleen arteko eztabaida filosofikoak antolatuak direla; jakinez ere, egoera minorizatuan izanik, interesgarria atera daitekeela gure gazteak berdintasunaz, eskubideez eta identitateaz gogoetaraztea. Baita kulturaz, euskal kulturaz... Baina, azken hiru urteotan, Arantxa Hirigoien irakasleak antzerki-tailerrak eskaintzen ditu, eta, sorkuntza-guneez gain, baliteke horrelako gogoeten toki ere izatea, Bertso-Eskolekin batera, adibidez.

Euskal Baxoa litzateke Hezkuntza-Proiektu eta Hizkuntza-Proiektu baten uztarketa. Baina, oroz gainetik, Euskal Baxoa izanen da elkarlanean gogoetatu, finkatu, eta hobetuko dugun hura. Bideratzekotan, baliabideak eskatuko ditu: dirua, liberazioak, baita gogoeta-espazioak. Ama ikastolatik batxilergora hainbat gauza berriri buruz hausnartzeko aukera ere bai. Berriki irekia den Lanbide Heziketarantz hedatzea ahanzi gabe. Legitimazioa eta zigilu akademikoa eskatzen du: unibertsitate bat bederen hastapenetik lotzea egitasmoari. Euskal Baxoaren auzia lotua ere baita ikasketak euskaraz segitzeari, batxilergotik landa.

Errealitatean, eta berehalakotasunean, Macronen gobernuak batxilergoa eta lizeoa erreformatuko ditu: bere beldurrrak ekarriko ditu, euskararen tokiarena, noski, eta pragmatismoz erantzutea eskatuko du. Alta, bada burujabetasunaz ere hausnartzeko parada interesgarria, Euskal Baxoaren gogoeta berriz plazan emanez.

Ikasgelatik haratago

Euskaraz Bizi programa nazionalak ez du ustez bezain ongi funtzionatu Ipar Euskal Herriko ikastoletan. Hainbat konturengatik, programa fite murriztu da euskararen aldeko kanpainetara. Alta, alimaleko esperantzak jartzen ziren kanpaina horietan: gehiegi erran nezake, gibelasunarekin. Ez zen neurtzen kanpainen eragina, baikorra izanik ere, murrizta eta laburra izan zitekeela. Eskatzen zutela ikasturteko une estrategikoetan kokatzea. Baina hori guzia kontuan hartu gabe, porrotaren sentsazioa areagotuz joan zen euskararen erabilpenarekiko.

Afera bertze ikuspuntu batetik begiraturaz, uste izan da une eta gune bereziak antolatuz (adibidez, arratsalde oso bat euskararen aldeko kanpaina batean pasatuz), horiek eragin zuzena ukanen zutela ondotik haurren arteko hizkuntza-erabilpenean: ikasgelan, patioan, jantegian. Horrek ez zuenez logikoki funtzionatzen, zama gehigarritzat hartu dira kanpaina horiek, eta abandonatu.

Ez diet meriturik kendu nahi kanpainei, eta uste dut oraindik ere beharrezko direla. Baldintza bakarra eskatzen dute: estrategia osoago baten aletxo izatea. Geroztik ikasi dugu, haurrek patioan euskara erabiltzeko, patioari dedikatu proiektu bat beharrezko dela. Behin espazioa eta bere ezauzgarriak ongi definituz, horren baitan hainbat faktore mugituz eta gurutzaraziz, euskararen erabilpena areagotu daitekeela, eremu erdaldunetan ere bai.

Espazioarekin batera, Xibako (gorputz heziketako) lankideek definitu dituzte eragiteko faktore nagusiak, Orekaz egitasmoaren baitan Lehen Hezkuntzan. Faktore horietarik bat da objektuarena: patioaren espazioan, joko eta jolasak. Luzaz tematu gara futboleko hiztegia euskaratzen, eta aplikarazi beharrez hurrei, horrek berak euskararen erabilpena indartuko zuelakoan. Baina futbola erdaraz da klubetan eta gizartean. Joko eta jolasen aniztasuna txertatzea anitzez arrakastatsuagoa atera da, elkarbizitza aberatsagoa eta hizkuntza erabilpena bultzaturik. Sare sozialetan eragina dutelako, haurrak gehiago

nahasten eta gurutzatzen direlako, neska-mutikoak elkarrekin ari direlako. Aukera ere badutelako beraiek euskaraz sortu jolasak patioan partekatzeke eta garatzeko.

Bertze faktore bat da pertsonena: patioaren espazioan, joko eta jolas aniztasunean, adin nahasketa kontzienteki aplikatu, zurkaitz sistema batez bermatuz. Hor ere, sare sozialak desberdinki konektaturik, handienak ttipienen arduradun, horiek patioan jolasten, bizitzen eta euskara erabiltzen lagunduz. Kooperazioan jarriz.

Bertze faktore bat da denborarena: patioaren espazioan, joko eta jolas aniztasunean, adin nahasketa kontzienteki aplikatu, ikasturteko une estrategikoetan eta epe jakin baten-tzat. Adibidez, irailean, haurrek uda nagusiki erdaraz pasatu ondoren, euskaraz aktiba daitezen ikastolan. Luzaz? Ez: bi astez aktibatu antolaketa berezi hori, epe luzeagoan astuna bilaka ez dadin haurrentzat. Horien beharrak ere kontuan hartuz. Baina beharrez berriz aktibatuz, ikasturtean zehar.

Ikasgelatik haratago euskararen erabilpena areagotzeko ikastolan, espazio, objektu, pertsona eta denboraren arteko formula egokia topatu behar. Euskararen aldeko aparteko guneak sortu baino, euskararen erabilpena eguneroko elkar-bizitzan txertatu, haurren esku eta ardurapean.

Zentzu horretan, geroz eta gehiago antolatzen dira haurren arteko mintzaleku edo batzar nagusiak: astean behin bilduz, txandaka dinamizatzailerik eta idazkari izanez, biltzarrak haurrek eramaten dituzte (irakaslearen begipean, noski), ikastola barneko bizitza aipatzeko eta hobetzeko. Geroz eta gehiago txertatzen ari da euskararen erabilpenaren gaia batzar horietan: haurrek autoebaluatzen dute giro orokorra, eta, beharrez, engaiamendu edota aterabide kolektiboak hartzen.

Horrelako antolaketek ere esplizitatzen dute hezkuntza eta hizkuntzaren arteko uztarketa. Bere muga guzietan, dena ezin delako ikastolaren gain utzi. Adin batetik aitzina, horrelako antolaketak zailak izan ohi direlako, kolegioan, adibidez. Nerabeen adina nekea suertatzen da euskararen erabilpenari begira ere bai...

Eskerrak Arrue ikerketak argira eman dituela hainbat faktore eta eragin-eremu, eskolaren mugak agerian jarritz, adin batetik goiti hizkuntzaren funtzio sozialak garatzeko. Eskerrak Arrue ikerketaren emaitzek moztu dutela proiektio ez hain sanoa: euskararen erabilpen urriaren erru guzia gazteengan uztea. Gazteriari konfiantza egin beharko diogu, etorkizunean euskaraz bizitzekotan. Gazteriari utzi beharko diogu Cuarenta edo NRJ irratiak entzuten, baina ohidura horiei gogoeta kritiko bat eskainiz. Gazteriari entzun beharko diogu hurbilen zaion hizkera soziala ez duela ikastolan osoki topatuko. Manex Erdozaintzi-Etxart kolegioko

Seaskaren hautu funtsezkoenetan kausitzen dut bere formakuntza-zentro propioa eraiki izana. Seaskaren burujabetasun eta autoritatearen giltza da, artoski zaindu beharko duen tresna

garaztar gazteek argi zuten, haiekin esperimentatu tailer batean: euskarazko hizkera, lexiko, doinu zikin bezain erreferente hura Zezenaren Taldean, Libertimenduan eta Busti emankizunean xurgatzen zuten. Seaskari galdezketatzea nola egingen duen espazio horiekin lotura uztartzeko, batez ere Euskaraldiaren garaiotan. Zer konexio, zer laborategi, baita, bistan dena, ikastetxeek zer toki, funtzio eta muga.

Formakuntza: burujabetasunaren giltza

Seaskaren hautu funtsezkoenetan kokatzen dut bere formakuntza-zentro propioa eraiki izana. Alde batetik, urtez urte bideratu baitu irakasleen titularizazio profesionala, Frantziako Hezkunde Nazionalaren ezagupena bermatuz. Bertzaldetik, gogoeta bereziak bideratzeko plaza ere eskaini baitu, urgentziei aterabideak aurkitzeko, zein proiektu pedagogiko eta soziolinguistiko kolektibo bat mamitzeko, baita hatsez elikatzeko. Formakuntza-zentro hori, izpiritu kritikoaren

plaza baldin bada, Seaskaren burujabetasuna eta autoritatearen giltza da, Seaskak artoski zaindu beharko duen tresna.

Hemen hostokatu problematikek aterabide orokor eta kolektiboa lortzen badute etorkizunean, formakuntza-zentro horrek funtzionatu duelako seinale. Seaskaren grabitate-zentro izatera deitua da, gaur eta bihar. Ikastola bakoitzak molde autonomoan eraman, eta eramanen du bere proiektua, erroak formakuntza-zentro horretan bustitzean elikatuz, berezitik kolektiboari norabide komunak bermatuz. Seaskak bere garapena modu jasangarrian bideratzea kausitzen badu, arima galdu gabe, formakuntza-zentroak zerikusi handia izanen du, aldi berean geriza profesionala eta irekidura intelektuala bermatua izanen diolako.

Frantziak eskatu curriculumaren eta Seaskaren egitasmo propioaren artean dantzan ibiltzeak badu bere arriskua. Orain arte eskizofrenia batean erotu ez bada, formakuntza-zentroa diziplina anitzekoa eta parte-hartzailea delako izan da, baita, Maialen Garat bezalako formatzaileei esker, profesionaltasuna eta militantzia uztartzen jakin izan dutelako. Ez diot hemen militantziari lehenetsi nahi ohiko sakrifizio-konnotazioa. Nahi dut militantzia ulertua izan dadin sare eta konfiantza kolektiboaren zentzuan. Ikastoletako irakasle esperimentatuek irakasle berriak laguntzea onartzen dutelarik, horien zurkaitz izanez, adibidez. Aholkuak eman, izpiritua zorrotzu, intuizioak partekatu, Seaskaren kultura transmititu, koadroa argitu. Bide hori ez da menturaz perfektua, baina ezin da osoki superprofesionalen esku utzi herri-mugimendu baten dinamismoa, ez eta hizkuntza-komunitate minorizatu baten taupada.

Federazioari doakio hori babestea, ez soilik pragmatismoz erantzunez, baizik eta norabidea atxikiz, galdezketatuz, partekatuz, argituz. Irakasle berrien formakuntzaz gain, horien titularizazioa lortzeko konkurtsoaz gain, formakuntza jarraikian indar gehiago emanaz, Seaskaren norabideen arabera izan dadin, formazio-kontsumoan erori gabe, eta irakasle esperimentzialadunak ere elikatzen jarraituz, kolektiboki. Horiek

baitute, lehen-lehenik, lotura sendoena egiten ikastolen artean, baita ikastola eta federazioaren artean.

Galdezketatzekoa ere da Seaskak zer lotura atxikiko duen unibertsitate munduarekin, jakinez azken urteotan bide interesgarria zabaldu dela, hortik ere, irakasleak Master jarraiki batez titularizatzeko.

Galdezketatzekoa ere da zer formakuntza eskainiko zaien ikastoletako hezitzaile eta langileei: denbora anitz pasatzen dute haurrekin, harreman berezia dute horiekin, baina ez dakite beti nola iharduki egunerokoan. Ez dute ere ezkaratzik beren dudak eta aterabideak partekatzeko.

Galdezketatzekoa ere da zer formakuntza eskainiko zaien burasoei: sentitzen da, batzuen partetik, halako gose bat. Taloiei lotua ez dena. Hezkuntzan eta hizkuntzan ekosistema osoa osatzeko gosea. Urtero, 130 bat burasok izena ematen dute gau eskoletan, adibidez. Baina badira pedagogian, psikologian, soziolinguistikan elikatu beharreko goseak.

Galdezketatzekoa ere da zer toki ukan dezakeen formakuntzak euskalgintzan, baita Hego Euskal Herriarekiko harremanean: kooperazioan oinarrituriko zerbait sanoago, iradokiz Iparraldea deitu periferiatik ere badirela gauzak ikasteko...

Nahitara pausatu dut hainbat galdera, erantzunak kolektiboki aurkituko ditugulakoan. Formakuntza elikatzailerik bezain federatzaile izanzen delakoan. Seaskak, garatuz bezala, ez dezan identitatea eta kalitatea gal. Seaskak, profesionalizatuz bezala, ez dezan sarea eta intuizioa gal. Seaskak, kopuruak hanpaturik ere, ez dezan ahantz hizkuntza minorizatu batean ari dela: balio batzuetan oinarrituz eta funtzionatuz, aise urrunago joanen dela bere egitasmo eta eraginean. Kooperazioan, euskaldun oso, eroso eta burujabeak loraraziz eta gizarteratuz. Hezkuntza eta Hizkuntzaren arteko osotasunaren bila, jarraidura eta irekidura uztartuz.